

Sv. Ambrož, biskup Milánský O pokání kniha první

Sv. Ambrož, milánský biskup se narodil r. 340 a zemřel r. 397. Jeho životopis viz kniha *Mučedníci a jiní svatí IV. díl*, s. 343. Spis sv. Ambrože O pokání vznikl asi r. 390 jako obhajoba kající praxe pravověrné Církve proti heretické skupině Novaciánů, kteří se nacházeli v Milánu.¹ Novacián byl římský kněz, který se r. 251 nechal zvolit vzdoropapežem proti papeži Korneliovi, protože nesouhlasil s tím, že do Církve byli znovu přijímáni ti, kdo při pronásledování zapřeli víru a nyní činili pokání a chtěli se vrátit. Eusebius ve svých Církevních dějinách o něm říká: „Kněz římské církve Novatus povýšenecky vystoupil s názorem, že hříšníci nemají žádnou naději na spasení, i kdyby činili všechno, co je třeba k opravdovému obrácení. Tím se stal původcem nové sekty. Ve své nadutosti se nazývali ‚Čistí‘.“ Novacián potom zemřel mučednickou smrtí při pronásledování za Valeriána kolem r. 258. Jeho následovníci ale existovali až do 5. stol.

Spory, jestli mohou být do Církve znovu přijímáni ti, kdo při pronásledování zapřeli víru a pak činili pokání, vznikly hlavně po pronásledování za císaře Decia, které bylo v letech 250-251. Tehdy bylo nařízeno, aby každý vykonal oběť pohanským božstvům, úředníci o tom vydávali doklad. Kromě statisíců svatých mučedníků, kteří statečně vyznávali víru v Pána Ježíše a snášeli krutá mučení, byli i někteří vlažní nebo slabí křesťané, kteří pod hrozbou mučednické smrti obětovali modlám a výslovně se křesťanství zřekli (tzv. *sacrificati*), jiní pouze vhodili trochu kadidla do ohně k počtě modly (tzv. *thurificati*). Některým se podařilo příkaz obejít a podvodem či podplacením úředníka si opatřit potvrzení o vykonání oběti modle, i když fyzicky obřad nevykonali (tzv. *libellatici*). Všichni tito byli Církví považováni za odpadlíky (*lapsi*). Po skončení pronásledování se mnozí z nich chtěli vrátit do Církve.

Při posledním velkém pronásledování křesťanů za Diokleciána (303-305) se římské úřady zaměřili hlavně na duchovní. Císařské edikty nařizovaly jednak povinné přinesení oběti modlám, ale také zabavení kostelů, majetků duchovních a povinné vydání knih Písma svatého k jejich spálení. Mnozí kněží a biskupové se nejrůznějším způsobem snažili s úřední mocí vyjít a pomocí různých kompromisů ochránit sebe i ostatní věřící. Znovu šli statisíce křesťanů dobrovolně a s nadšením na mučednickou smrt, protože věděli, že je čeká nebeská blaženost. Opět někteří se ale zalekli mučení a přinesli oběť modlám. Někteří sice oběť nepřinesli, ale odevzdali knihy Písma svatého. I to bylo zradou víry, a tito byli označováni za traditory. Některým se místo Písma podařilo odevzdat jiné spisy, někdy i díky tomu, že podplatili úředníky, aby si toho jakoby nevšimli. Po skončení tohoto pronásledování byly v Církvi opět spory, jestli odpadlíci mohou být znovu přijímáni do Církve. Z těchto sporů vznikli v severní Africe tzv. Donatisté, kteří dokonce neuznávali ani křest vykonaný heretickými či exkomunikovanými duchovními.

Skupina Novaciánů vzniklá po Deciovu pronásledování existovala dál. Když pronásledování skončilo, do Církve přicházelo mnoho lidí, kteří již nebyli tak horlivými a opravdovými křesťany jako svatí mučedníci. Křesťanské obce se musely potýkat s tím, že někteří věřící žili pohodlným světským životem a někdy se dopustili i závažných hříchů. Spory o tom, jací hříšníci a po jakém pokání můžou být znovu přijati k sv. svátostem, byly živnou půdou pro další existenci Novaciánské sekty. Sv. Ambrož se s těmito oddělenými křesťany v Miláně musel také potýkat. Aby obhájil pravověrný postoj ke kajícím napsal dvě knihy O pokání. Ze samotného spisu není příliš jasné, které konkrétní hříchy byly příčinou vyloučení od sv. přijímání. O tom se dozvídáme z jiných pramenů.

Zde uvedený překlad první knihy sv. Ambrože O pokání je místy více dost volný; vznikl v květnu 2022 podle PL 16,465 a násl. Slova v kulatých závorkách v textu jsou doplněna pro lepší srozumitelnost. Biblické citáty jsou buď podle latinského znění Ambrožova textu nebo podle českého ekumenického překladu.

¹ Viz: *Starověká praxe pokání a Ambrožův spis De paenitentia* : diplomová práce / Karolína Štauberová; vedoucí práce: David Vopřada. Praha, 2021. 91 s.

Sv. Ambrož, biskup Milánský

O pokání kniha první

Kapitola první

Chvála uměřenosti. Jak je tato ctnost pro představené Církve potřebná, to nejlépe ukazuje příklad Pánovy lásky a mírnosti. Od něho ale Novaciáni odpadli, a proto je nelze pokládat za Kristovy učedníky, jejich pýcha a bezbožnost je kárána.

1. Jestliže nejhlavnějším cílem ctnosti je hledět na prospěch mnohých, pak ctností téměř nejkrásnější je uměřenost², která když i někoho odsuzuje, neuráží ho; a ty, které odsuzuje, činí také častokrát hodnými odpuštění. Ostatně je to ona, která Krví Páně rozšiřuje milovanou Církev, napodobuje nebeská dobrodiní, usměrňuje vykoupení všech k spasitelnému cíli, aby ho lidské uši mohly snést, aby od něj mysl neutíkala a duch se nelekal.

2. A tak ti, kdo se usilují napravit chyby lidské slabosti, měli by tuto slabost nést a jaksí vyvažovat svými vlastními rameny (Lk 15,5), ne ji odvrhovat. Neboť onen pastýř, o němž čteme v evangeliu, zesláblou ovci neodvrhl, ale nesl na ramenou. A Šalomoun říká: „*Nebud' příliš spravedlivým.*“ (Kaz 7,17); i spravedlnost totiž má být zmírňována uměřeností. Vždyť o jakýkoliv způsob léčení by mělo jít, jakkoliv bys sám mohl být znaven, kdo by neočekával, že jeho lékař s ním bude mít soucit?

3. A opravdu Pán Ježíš trpěl spolu s námi; aby nás volal k sobě, ne aby nás děsil. Přišel tichý, přišel ponížen. Ostatně sám říká: „*Pojďte ke mně všichni, kdo se namáháte a jste obtíženi, a já vás občerstvím.*“ (Mt 11,28). Pán Ježíš tedy občerstvuje, nevylučuje, neodvrhuje; a ne bez důvodu si vyvolil takové učedníky, kteří by byli zprostředkovateli Pánovy vůle a stmelovali jeho lid, ne ho rozháněli. Z čehož je zřejmé, že mezi Kristovy učedníky nenáleží ti, kteří místo mírnosti považují za hodnou následování tvrdost a místo poníženosti pýchu; a zatímco sami vyhledávají Pánovo milosrdenství, jiným ho odmítají; jako jsou Novaciánští učitelé, kteří sami sebe nazývají čistými.

4. Co může být pyšnějšího, když Písmo říká: „*nikdo není čistým od hříchu, ani jednodenní dítě.*“ (Job 14,4). A David volá: „*Očist mne od mého hříchu.*“ (Ž 50,2). Jsou snad oni světlejší než David, z jehož rodiny se skrze tajemství vtělení a panenské lůno přijímající Vykupitele světa chtěl narodit Kristus, jehož potomstvem jsou nebeští dvořané? Co však je tvrdšího než zamítnout pokání, než neodpustit, než odnímat (z katolické nauky) pokání, aby byla odmítnuta milost. Nikdo totiž nemůže dobře konat pokání, jestliže nebude nejprve doufat v odpuštění.

Kapitola druhá

Tvrzení Novaciánů, že upadnuvším má být odmítnuto přijímání, se neshoduje ani s Písmem ani s jejich vlastní naukou. Omezují důstojnost Božské moci a tím sami svědčí o své nespravedlnosti. Vždyť kdo nevykonává úřad sobě svěřený nebo jeho část, dopouští se nespravedlnosti. Právo svazovat a rozsvazovat, které heretikům nelze přisuzovat, je vhodně připisováno Církvi, která ho přijala skrze Ducha svatého, proti němuž se tamti pyšně stavějí.

5. Oni ale odmítají dávat přijímání těm, kteří upadli skrze zpronevěru. Jestliže by vyloučili třeba jenom zločin svatokrádeže a jaksí tvrdě by mu odmítali milost, přece by se zdály být usvědčeni Božími výroky ze svých vlastních tvrzení, neboť Pán žádný zločin nevyňal, nýbrž všechny hříchy odpouštěl. Ale Novaciáni jsou podobně jako stoikové přesvědčeni, že všechny hříchy je třeba posuzovat stejnou měrou, a – jak říkají – z božských tajemství tak musí být navždy vyloučen stejně tak ten, kdo uškrtil domácího kohouta, jako ten, kdo

² Neboli mírnost.

zardousil vlastního otce. Tím ale popírají své vlastní tvrzení, že hřích odpadlictví, který také vylučují z možnosti pokání, je tím nejhrošším zločinem, který jedině nemůže dojít odpustění.

6. Oni však tvrdí, že Pánu přidávají důstojnosti, když jen jemu jedinému vyhrazují moc odpouštět hřichy. Ale není tomu tak, nikdo se totiž nedopouští větší nepravosti než ten, kdo chce zrušit jeho přikázání a odvrhnout svěřený úřad. Neboť když sám Pán Ježíš ve svém evangeliu říká: „*Přijměte Ducha svatého; komu hřichy odpustíte, tomu budou odpuštěny, a komu je zadržíte, budou zadrženy.*“ (J 20,22-23), kdo Ho více ctí, ten, kdo jeho přikázání poslouchá anebo ten, kdo jim odporuje?

7. Církev v obojím zachovává poslušnost, aby hřích i svazovala i rozvazovala. Heretici však v obojím chybují, v obojím jsou neposlušní. To, co svázáno není, by chtěli rozvazovat, a co svázáno je, rozvázat nechtějí. Tím se svými výroky sami odsuzují. Pán totiž chtěl mít stejně právo svazovat i rozvazovat, které oboje svěřil stejné podmínce. Tedy, kdo nemá právo rozvazovat, nemá ani právo svazovat. Jako tedy podle Pánových slov, ten, kdo má právo svazovat, má i právo rozvazovat: tak slova těchto sami sebe rdouší, protože když tvrdí, že nemají moc rozvazovat, musí uznat, že tedy nemají ani moc svazovat.³ Vždyť jak by jim mohlo jedno příslušet a druhé ne? Obojí jim bylo dáno stejně: buďto jim obojí zjevně přísluší, anebo jim obojí zřejmě nepřísluší. Církvi obojí přísluší, herezi obojí nepřísluší. Toto právo totiž bylo přislíbeno jen kněžím. Správně si ho tedy nárokuje Církev, která má pravé kněze. Hereze si ho nárokovat nemůže, ona totiž kněze Boha nemá. Správně tedy sami o sobě prohlašují, že jim nepřísluší si nárokovat kněžské právo. A tak skrze hanebná slova vidíme počestné vyznání (pravdy).

8. Všimni si tedy, že kdo přijal Ducha svatého, přijal také moc rozvazovat a svazovat hřichy. Tak je totiž psáno: „*Přijměte Ducha svatého; komu hřichy odpustíte, tomu budou odpuštěny, a komu je zadržíte, budou zadrženy.*“ (J 20,22-23). Kdo tedy nemůže odpouštět hřích, nemá Ducha svatého. Kněžský úřad je rukou Ducha svatého, a právo Ducha svatého je v rozvazování a svazování zločinů; jak si tedy mohou nárokovat, že jsou nástrojem toho, o jehož právu a moci pochybují?

9. A co více. Jsou ještě drzejšími. Duch svatý je více pohotový k milosrdenství než k přísnosti. Avšak, co on říká, že chce, to oni nechtějí, a co nechce, to oni činí. Vždyť klást nároky náleží soudci, ale odpouštět milosrdnému. Trpělivěji tedy, Novaciáne, odpouštěj, nesvazuj. Něco hříšníkovi šetrně odpust, něco mu jako svízal soustrastně promiň.

Kapitola třetí

Sv. učitel těmto Novaciánům, kteří tvrdí, že odmítají milost jen těm nejtěžším zločinům, odpovídá, že toto tvrzení je samotnou jejich sektou odsouzeno, a to uráží samotného Boha, který dal moc odpouštět jakékoliv hřichy; ale větší zločiny si vyžadují také větší pokání. Namítá však, že oni sami jsou v tom tak převrácenými, že takové rozlišování vin připisují Boží přísnosti. Ale jeho milosrdenství se ukazuje ve vtělení Krista.

10. Oni ale říkají, že milost odmítají jen určitým těžším zločinům, zatímco lehčím ji udílejí. Tak to ale původce vašeho omylu, Novacián, neučil. On mínil, že pokání nemá být udíleno nikdy. Zřejmě uvažoval tak, že co by sám nemohl rozvázat, nemohl by ani svázat a nedoufal ani v moc svazovat a rozvazovat. Vy ale činíte rozdíl v hříších, o kterých se domníváte, že vámi mohou být odpuštěny, a které pokládáte za nemající léku, a tím sami zavrhuje minění vašeho otce. Bůh ale nečiní rozdíl, on své milosrdenství slíbil všem, a udělil svým kněžím dovolení odpouštět bez nějaké výjimky. Avšak kdo nahromadil viny, ať hromadí také pokání. Větší zločiny se obmývají větším pláčem. Nemá tedy pravdu ani Novacián, který odmítl milost všem, ani vy, kteří ho napodobujete i odsuzujete, neboť zmenšujete úsilí o pokání tam, kde je třeba ho zvětšovat, neboť Kristovo milosrdenství (nás) naučilo, že tam, kde jsou těžší hřichy, je zapotřebí pevnější opory.

³ „Svázání hřichu“ se tu chápe jako ta první fáze svátostného pokání, ve které kajicník vyznal knězi hřích a kněz kajicníka přijal a zařadil do některého ze stupňů kajicníků a určil mu, jak dlouho má dané pokání dělat. Až po tomto vykonání pokání byly hřichy „rozvázány“, tedy bylo mu dovoleno přistoupit ke svátostem a stal se tak opět plnohodnotným členem Církve.

11. Veliká je vaše převrácenost, když si nárokujete odpouštění určitých hříchů, a Bohu, jak sami říkáte, rezervujete neodpustitelné. Sami si vybíráte věci k odpouštění a závažnější materii přenecháváte Bohu. A kde je ono: „*At' se ukáže, že Bůh je pravdomluvný, ale každý člověk lhář, jak je psáno: Aby ses ukázal spravedlivý ve svých slovech a zvítězil, přijdeš-li na soud.*“ (Ř 3,4)? Abychom tedy poznali, že Bůh milosrdenství se více přidrzuje promíjení než přísnosti, říká sám: „*Milosrdenství chci více než obět.*“ (Oz 6,6). Jak by tedy mohla být Bohem přijata vaše obět, kterou popíráte milosrdenství, zatím co on sám říká, že nechce smrt hříšníka, ale jeho nápravu? (Ez 18,32).

12. To vysvětluje Apoštol říkáje: „*Neboť Bůh poslal svého Syna v podobnosti těla hříchu, aby v tomto těle odsoudil hřích, aby se ospravedlnění Zákona naplnilo na nás* (Ř 8,3-4). Neříká: v podobnosti těla, protože Kristus přijal skutečné lidské tělo, nejen jeho podobu; ani neříká: v podobnosti hříchu, neboť on hříchu neučinil, ale stal se pro nás hříchem (2Kor 5,21); ale říká, že „*přišel v podobnosti těla hříchu*“, to znamená: přijal podobu hříšného těla, tedy podobu, neboť je psáno: „*A je člověkem, a kdo ho pozná?*“⁴. Byl člověkem ve viditelném těle, jaké mají lidé, ale převyšoval člověka mocí, kterou vidět nebylo; a tak i měl toto naše tělo, ale jeho tělo nemělo žádné vady.

13. On totiž není jako každý člověk zrozen ze smíšení mužského a ženského (prvku): ale byl zrozen z Ducha svatého a z Panny (Mt 1,18), přijal neposkvrněné tělo, které nejen že nebylo dotčeno žádnými vadami, ale nebylo ani pošpiněno běžným způsobem nespravedlivého tělesného plození nebo početí. Vždyť my všichni lidé se rodíme pod hříchem a v poskvrně, jak se modlíme slova Davidova: „*Hle s vinou jsem se narodil a v hříchu mne počala má matka.*“ (Ž 50,5). A proto i Pavlovo tělo bylo tělem smrti, jak sám říká: „*Kdo mne vysvobodí z těla této smrti?*“ (Ř 7,24). Avšak Kristovým tělem byl odsouzen hřích, který se Ho při narození nedotkl a při jeho smrti byl (touto smrtí) ukřižován, aby v našem těle bylo ospravedlnění skrze milost, když předtím v něm byla poušť skrze hřích.

14. Co k tomu tedy řekneme, ne-li to, co říká Apoštol: „*Je-li Bůh s námi, kdo proti nám? Když ani vlastního Syna neušetřil, ale za nás za všechny ho vydal; jak by nám spolu s ním nedaroval všechno ostatní? Kdo vystoupí s obžalobou proti vyvoleným Božím? Zdali snad Bůh, který ospravedlňuje? A kdo je odsoudí? Kristus, který zemřel, a nejen to, také z mrtvých vstal, je na pravici Boží a přimlouvá se za nás.*“ (Ř 8,31n). Za ty, za které se tedy Kristus přimlouvá, ty Novacián obžalovává. Ty, jenž Kristus vykoupil k spáse, ty Novacián odsuzuje k smrti. Těm, kterým Kristus říká: „*Vezměte na sebe mé jho a učte se ode mne, neboť jsem tichý.*“ (Mt 11,29); těm Novacián říká: „*Jsem hlučný.*“ Těm, jimž Kristus říká: „*mé jho je totiž příjemné a jařmo mé lehké*“ (v. 30); těm Novacián nakládá jho těžké a jařmo tvrdé.

Kapitola čtvrtá

Pokračuje v dokazování Božího milosrdenství, které je větší než přísnost, což ukazuje pomocí svědectví evangelia. Ti, kdo Krista zapřeli před lidmi, neměli k tomu vždy tentýž důvod, což ozřejmuje na příkladu sportovců.

15. Jak je tedy Pán Ježíš nakloněn k milosrdenství, o tom nás dost poučuje to, co už bylo řečeno. A přece nám, když nás chce poučit o útlacích pronásledování, ještě říká: „*Nebojte se těch, kdo zabijejí tělo, ale duši zabít nemohou, spíše se bojte toho, který může duši i tělo uvrhnout do pekla.*“ (Mt 10,28). A níže: „*Každý tedy, kdo mě vyzná před lidmi, toho i já vyznám před svým Otcem, který je v nebi; kdo mne však zapře před lidmi, toho i já zapřu před svým Otcem, který je v nebi.*“ (v. 32-33).

16. Když mluví o vyznání, zdůrazňuje slovo „každý“. Když ale mluví o zapření už slovo „každý“ neopakuje, ale říká jen: „*kdo mne však zapře před lidmi, toho i já zapřu*“. Milost slibuje všem, ne všem však hrozí (stejným) trestem. Co se týká milosrdenství, to zdůrazňuje, co se však týká trestu, to zmírňuje.

⁴ Snad Iz 53,8: lat: „*Generationem eius quis enarrabit.*“ – „*Jeho zrození / potomstvo kdo vypoví?*“ (?)

17. A navíc to takto není napsáno jen v Matoušově knize evangelia Pána Ježíše, ale také v té, kterou nám zanechal Lukáš (Lk 12,8), abys věděl, že se to (vypuštění slova „každý“) nestalo zanedbáním.

18. Řekli jsme tedy, že ona věta říká: „*Každý, kdo mě vyzná.*“ (Mt 10,32). To znamená: člověk jakéhokoliv života, jakéhokoliv stavu, který mě vyzná, tomu se za jeho vyznání odměním. Když říká „každý“, znamená to, že nikdo, kdo jej vyzná, nebude zbaven odměny. Ne však každý, kdo zapře, bude zapřen. Může se totiž stát, že někdo přemožen mučením zapře Boha slovem, ale srdcem ho uctívá.

19. Cožpak jsou snad v tomtéž postavení ti, kdo zapřeli sami od sebe i ti, které k svatokrádeži donutila muka, a ne jejich vůle? Jak by to bylo podivné. Vždyť i u lidí platí při závodech milost, a u Boha by snad platit neměla? Vždyť častokrát i ve světských závodech atletů mají lidé ve zvyku dát vítězný věnec spolu s vítězi i těm poraženým, kteří závodili statečně, zvláště těm, kteří se zdají být o vítězství připraveni silnou bolestí nebo podvodem. A Kristus by snad měl dovolit, aby jeho atleti, které uvidí na chvíli padnout pod těžkými mukami, byli zanecháni bez milosti?

20. Cožpak nebude mít důvod ke starosti ten, jenž dokonce i ty, které odvrhne, neodvrhne navěky? David totiž říká: „*Bůh neodvrhne navěky.*“ (Ž 76,8). Ale proti tomu slyšíme heretiky říkat: *Odvrhne navěky.* „*Neodejme,*“ říká Žalm, „*své milosrdenství až do konce od pokolení do pokolení. Nebo se snad zapomněl smilovat Bůh?*“ volá prorok (Ž 76,9-10). Jsou však někteří, kteří na Boží milosrdenství zapomínají.

Kapitola pátá

Vzletnými svědectvími Písma, jimiž Bůh hříšníkům pozdvihujícím se ze svého bahna slibuje milosrdenství, odpovídá na předhozenou námitku o neměnitelnosti Boha; a dodává, že milosrdenství se spíše dává připraveným (ho přijmout), kteří jaksi zhřešili zlákáni, což osvětluje příkladem válečných zajatců a na postoji samotného ďábla (vůči zhřešivším ze slabosti).

21. Ale oni říkají a tvrdí, že kdyby Bůh odpustil těm, na které byl předtím rozhněván, byl by prý proměnlivý. Co tedy? Odhodíme Boží proroctví, a budeme následovat mínění těchto? Bůh ale nemá být hodnocen podle tvrzení jiných, nýbrž podle svých vlastních slov. Co tedy můžeme k prokázání jeho milosrdenství říci pohotovějšího než to, co sám říká skrze proroka Ozeáše, kde těm, jimž jako rozhněván hrozí, hned potom jako usmířen odpouští? Říká totiž: „*Co ti udělám, Efraime, nebo co udělám tobě, Judo? Vaše milosrdenství atd.*“ (Oz 4,4). A níže: „*Jakým způsobem tě ponaučím? Učiním tě jako Admu a jako Seboim.*“ (Oz 12,8). V samotném rozhořčení hrozí jako by se nacházel v nějakém pohnutí, že vydá hříšníky trestu. A třebaže si Žid (trest) zaslouží, Bůh přece dosud zkoumá sám sebe. Řekl tedy: „*Jako Admu tě učiním a jako Seboim.*“, což jsou dvě města v sousedství Sodomy, která sdílela její úděl. „*Obraci se*“, říká „*mé srdce samo v sobě, pohnuta je má lítost, neučiním podle prchlivosti svého hněvu.*“ (Oz 11,8-9).

22. Zdali není zřejmé, že proto je na nás hřešící Pán Ježíš rozhořčen, aby nás svým rozhořčením odvrátil od hrůzy? Jeho rozhořčení tedy není vykonání pomsty, ale je spíše věci odpuštění. Řekl totiž: „*Až jestliže zapláčeš obrácen, budeš spasen.*“ (Iz 30,15). Očekává náš pláč, pláč časný, aby odvrhl ten věčný; očekává naše slzy, aby prohloubil své dobrodiní. Tak měl v evangeliu soustrast se slzami matky vdovy a vzkřísil jejího syna (Lk 7,13). Očekává naše obrácení, aby se i sám obrátil k milosti, která by v nás setrvávala, kdyby se k nám žádný padlý neplížil, ale protože našimi hříchy stahujeme hněv (Boží), hněvá se, abychom se ponížili, abychom tak byli hodni spíše slitování než trestu.

23. Ať tě jednoznačně poučí Jeremiáš říkající: „*Neboť Pán neodvrhne navěky, neboť když nejprve poníží, smiluje se pak podle množství svého milosrdenství, nepokořil (nás) ze srdce, ani nezapudil syny lidské.*“ (Pláč 3,31-32). Tato slova jasně čteme v Pláči Jeremiášově a z nich i z dalších následujících si můžeme všimnout, že proto poníží pod své nohy všechny zajatce země, abychom (svým pokáním) odvrátili jeho soud. Ale neponíží hříšníka ze srdce až k zemi, on, jenž také ubožáka zdvihá ze země a chudáka pozdvihuje z prachu (Ž 112,7). A že neponíží z celého srdce, znamená, že si ponechává místo pro milost.

24. A jestliže neponižuje každého hříšníka z celého srdce, čím spíše neponižuje z celého srdce toho, kdo nezhrěšil z celého srdce! Vždyť podobně jako říká o Židech: „*Tento lid mne ctí svými rty, ale jejich srdce je daleko ode mne.*“ (Iz 29,13; Mt 15,8); tak snad také o některých, co padli, říká: Tito mne zapřeli svými rty, ale srdcem jsou se mnou. Přemohl je trest (pronásledovatelů), ne že by je odvrátila nevěrnost. Bez důvodu tedy někteří odmítají milost těm, jejichž víru vyznal dokonce pronásledovatel a pokoušel se ji přemoci mučením. Zapřeli jednou, ale dennodenně vyznávají, zapřeli slovem, ale vyznávají se vzdycháním, vyznávají s naříkáním, vyznávají s pláčem, vyznávají svobodně, ne slovy z donucení. Ustoupili zajisté na čas ďáblu pokušení, ale také i ďábel potom ustoupil od těch, které si nemohl podrobit. Ustoupil před jejich pláčem, ustoupil (poražen) pokáním. Napadl je, protože nebyli jeho, ale zcela duchovně zahubil jen ty, kteří se jeho stali.

25. Je to podobně jako když někdo odvede zajatý lid poraženého města. (Takto odvedený člověk) se nazývá zajatcem, ale proti své vůli, utíká do dalších krajin z nutnosti, a přece se nepřesidluje proto, že by sám chtěl, nese si svou vlast v své duši a hledá prostředky, jak by se navrátil (domů). Co tedy? Když se takto navrátí, bude snad někdo tvrdit, že by neměl být přijat? Možná bude mít menší důstojnost, zato ale větší příchylnost k své vlasti. Jestliže odpustíš ozbrojenci, který mohl bojovat, neodpustíš snad tomu, v němž bojovala sama víra?

26. A kdybychom se ptali, jaké je mínění samotného ďábla o těch, kteří tímto způsobem padli, nezdá se snad, že říká: „*Tento lid mne ctí ústy, ale jejich srdce je daleko ode mne.*“? Jak je se mnou ten, který neodstupuje od Krista? Zdá se, že mě ctí bez důvodu, když nadále zachovávají Ježíšovu nauku; a já jsem si myslel, že přijali mé učení. Ano, ti, kdo poznané (pravdy) opouštějí, ti se ztracují. Ale v těchto (kajících) je jistě Ježíš více oslaven, když navrátilce přijímá. Jásají všichni andělé, neboť v nebi je větší radost nad jedním hříšníkem činícím pokání než nad devadesáti devíti spravedlivými, kteří pokání nepotřebují (Lk 15,7). Nade mnou jásají v nebi, nade mnou jásají i na zemi. Nikdo se pro Krista neztrácí, když se ti, kteří ke mně přišli s pláčem, toužebně navracejí do Církve; a jejich příkladem jsem i já sám zkoušen. Oni se učí být zde ničím, zatím co (ostatní) lidé se dráždí světskými poctami; a co více, (kající mě učí), aby nárek, slzy a posty byly upřednostňovány před mým hodováním.

Kapitola šestá

Nováciáni tím, že hříšníky vylučují od stolu Páně, nejsou napodobovateli milosrdného Samaritána, ale pyšného zákoníka i kněze a levity, kteří jsou v Evangeliiu káráni, ba dokonce, jsou bezbožnější než oni.

27. Vy, Nováciáni, tedy tyto (kající) vylučujete? Co však jiného znamená vyloučit, než odmítnout naději na milost? Ale ani Samaritán neobešel onoho polomrtvého zanechaného zbojníky a léčil jeho rány vínem a olejem, nejprve do nich nalil olej, který hojí, pak zraněného vysadil na své dobytče, na němž odvezl všechny jeho hříchy (Lk 10,33-34)⁵. A také Pastýř (v evangeliu) nepohrdl bloudící ovcí (Lk 15,4).

28. Vy ale říkáte: *Nedoťýkej se mě.* Vy chcete ospravedlnit jenom sami sebe. Není naším bližním (říkáte). Jste pyšnější než onen znalec zákona, který chtěl pokoušet Krista. On totiž řekl: „*Kdo je mým bližním?*“ (Lk 10,29). On se ptal, vy popíráte, jako ten sestupující kněz a jako ten levita jdoucí okolo. Toho (zraněného), kterého jste byli povinni přijmout k léčení, nepřijímáte ani do hostince, toho, za nějž Kristus dal dvě mince⁶, toho, jemuž máš být bližním, jak ti to Kristus přikazuje, abys mu prokázal milosrdenství. Ten je totiž bližním, jehož (s námi) spojuje nejen podobná přirozenost, ale také váže milosrdenství. Pýchou se však činíš jemu cizím, vyvyšujíc se marně s nafoukanou myslí svého těla, nedržíce se hlavy (Krista). Kdyby ses totiž držel hlavy, neodvracel by ses od něj a neopouštěl bys toho, za nějž Kristus zemřel. Kdyby ses držel hlavy, obracel

⁵ Tím se myslí to, že Kristus „na svém těle vzal naše hříchy na dřevo kříže“.

⁶ Svě tělo i duši = život (který „je v krvi“) nebo také dar Starého i Nového zákona.

bys celé tělo spíše k spojení než k rozdělování, na vzrůst Boží skrze svornost lásky, a na to, aby se rozmáhalo (ovoce) vykoupení hříšníka.

29. Když tedy odnímate každý plod pokání, co jiného říkáte, než toto: „Nikdo ze zraněných ať nevstupuje do našeho hostince, nikdo ať se v naší církvi neléčí? U nás nejsou uzdravováni nemocní, jsme zdraví, lékaře nepotřebujeme. Jenomže On sám říká: „*Lékaře nepotřebují zdraví, ale nemocní.*“ (Mt 9,12).

Kapitola sedmá

Zapřísahá Krista, aby na svou hostinu zval všechny; Nováciány hodnotí jako ty, kteří na ni sami nevcházejí a jiným to nedovolují, což svatá Církev nenapodobuje. Pak objasňuje, že tito heretici nemohou mít podíl s Kristem, který chce spasit všechny.

30. Přijď tedy, Pane Ježíši v plnosti do své Církve, neboť Novacián odmítá (tvou milost). Novacián říká: „*Koupil jsem spřežení volů.*“ (Lk 14,19) a příjemné jeho Kristovo nepřijímá, ale klade si na svou šíji jeho těžké, které nemůže nést. Novacián tvé služebníky, jimiž byl (na svou hostinu) zván, oslabuje, uráží a zabíjí ty, které zprznil poskvrnou opětovného křtu. Pošli tedy na rozcestí a shromáždí dobré i zlé (Lk 14,21), i slabé a slepé a kulhavé a uveď (je) do své Církve. Přikaz ať je tvůj dům naplněn, uveď všechny na svou hostinu, neboť, koho ty nejprve povoláš, toho pak učiníš hodným, jestliže (tě) následuje. Onen samozřejmě se navrací zpět, kdo nebude mít svatební šaty, to znamená, oděv lásky, roucho milosti. Pošli (prosím, Pane) ke všem.

31. Tvá Církev nevyklučuje od tvé večeře, (ale je to) Novacián (kdo) vylučuje. Tvá rodina ani neříká: jsem zdráva, lékaře nehledám; nýbrž říká: „*Uzdrav mne, Pane, a budu zdráva, spas mne, a budu spasena.*“ (Jer 18,14). Konečně podoba tvé Církve je v oné ženě, která (k tobě) přistoupila zezadu a dotkla se lemu tvého roucha, říkajíc si sama pro sebe: „*Neboť jestliže se dotknu jeho roucha, budu uzdravena.*“ (Mt 9,21). Tato Církev tedy vyznává své rány, ona touží být uzdravena.

32. A ty, Pane, zajisté toužíš uzdravit všechny, avšak ne všichni chtějí být léčeni. Nechce (být léčen) Novacián, který sám sebe pokládá za zdravého. (Zatím co) Ty, Pane, říkáš, že jsi nemocen, a v tom nejmenším cítíš naši nemohoucnost, říkáje: „*Byl jsem nemocen a navštívili jste mě.*“ (Mt 25,36). Novacián tohoto nejmenšího navštěvovat neumí, toho, v němž ty toužíš být navštíven. Ty říkáš Petrovi rozmlouvajícímu ti, abys mu myl nohy: „*Jestliže ti neumyji nohy, nebudeš mít se mnou podíl.*“ (J 13,8). Jak by tedy mohli mít s tebou podíl tito, kteří nepřijímají klíče království a popírají, že mají být odpouštěny hříchy?

33. Zajisté o sobě správně svědčí, že nemají Petrovo dědictví, oni, jenž nemají (ani) Petrův stolec. Jakým to bezbožným rozdělením se odchylují a jakým nesmyslem je, že někdo může popírat, že v Církvi mohou být odpouštěny hříchy, když Petrovi bylo řečeno: „*Tobě dám klíče nebeského království, a cokoliv svážeš na zemi, bude svázáno i v nebi; a cokoliv rozvážeš na zemi, bude rozvázáno i v nebi.*“ (Mt 16,19). A když i sama Pánova nádoba vyvolená říká: „*Komukoliv vy odpustíte, i já (odpouštím), vždyť i já, když odpouštím, odpouštím kvůli vám v osobě Kristově.*“ (2Kor 2,10). Proč tedy čtou Pavla, jestliže myslí, že se tak bezbožně zmýlil, že si nárokoval právo svého Pána? Avšak on si nárokoval jenom to, co mu Pán daroval a nic si nepřivlastňoval neprávem.

Kapitola osmá

Jak mnohé Kristus odevzdal svým učedníkům. Novaciáni, tím že vkládají ruce, aby opakovali křest, sami sebe znova usvědčují; vždyť hříchy jsou toutéž pravomocí odpouštěny ve křtu i v pokání. A nakonec se jejich nadutost kárá nejvíce příkladem samotného Pána.

34. Pán chce, aby jeho učedníci mohli (konat) co nejvíce; chce, aby jeho maličcí služebníci konali v jeho jménu ty věci, které konal on sám, když byl zde na zemi (Mt 10,8). Dokonce říká: „*A budete činit větší věci než tyto.*“ (J 14,12). Dal jim (moc), aby křísili mrtvé. A i když mohl Saulovi navrátit užívání zraku sám, přece k němu poslal svého služebníka Ananiáše, aby se jeho požehnáním Saulovi opět rozjasnil zrak, který předtím ztratil (Sk 9,7). A také Petrovi přikázal, aby spolu s ním kráčel po moři, a protože se zakolísal, uchopil ho,

když se v něm nedostatečností daru víry zmenšovala milost (Mt 14,29). Rovněž On, jenž sám byl světlem světa, dal svým učedníkům, aby byli světlem světa skrze milost (Mt 5,14). A protože sám zamýšlel sestoupit z nebe a na nebesa (znovu) vystoupit, pozdvihl Eliáše do nebe (2Král 2,11), odkud ho v (předem) vyhlédnutém čase navrátí na zem. Chtěje také křtít Duchem svatým a ohněm (Mt 3,11), naznačil předem tajemství (svátosti) křtu skrze Jana.

35. Ostatně daroval svým učedníkům všechno, když o nich říká: „*V mém jménu budou vymítat démony, budou mluvit novými jazyky, vezmou (do ruky i) hady; a jestliže vypijí něco smrtelně jedovatého, neuškodí jim to; na nemocné budou vkládat ruce a budou je uzdravovat.*“ (Mt 26,17-18). Daroval jim tedy všechno, avšak není v nich žádná lidská síla, nýbrž žije v nich milost Božího daru.

36. Proč tedy vkládáte ruce a věříte v působení požehnání, (když se modlíte, aby) se někdo vážně nemocný uzdravil? Proč se domníváte, že skrze vás může být někdo očištěn od ďáblova kalu? Proč křtíte, pokud hříchy nemají být odpouštěny skrze člověka? Ve křtu je přeci zajisté odpuštění všech hříchů; jaký je (tedy) rozdíl, jestli si kněží toto sobě dané právo nárokují skrze (svátost) pokání anebo skrze koupel (křtu)? V obou svátostech je jedno (a totéž odpuštění hříchů).

37. Ale říkáte, že v (křestní) koupeli působí milost (svátostných) tajemství. A co v pokání? Nepůsobí (tam) snad Boží jméno? Co tedy? Tam kde se vám chce, (tam) si nárokujete milost Boží; a kde se vám chce, tam ji zavrhuje? Toto ale pochází z (vaší) opovážlivé drzosti, ne ze svaté bázně; (totiž to), že ti, kdo chtějí činit pokání, jsou vám (něčím) odporným. Zřejmě nemůžete snést slzy plačících. Vaše oči nesnášejí prostotu oděvu, špínu umazaných, vy moji půvabní, mající pyšné oči a nabubřelé srdce. Svými nehodnými hlasy všichni voláte: Nedotýkej se mne, neboť jsem čistý.

38. Ano, Pán říká Marii Magdaleně: „*Nedotýkej se mne.*“ (J 20,17), ale neřekl: protože jsem čistý, (ačkoliv) on čistým byl. Ty však, Novaciáne, říkáš, že jsi čistý, ty, jenž, i kdybys (snad) skutky byl čistým, tímto jediným slovem se stáváš nečistým. Izajáš říká: „*Běda mi, jsem ztracen, jsem člověk nečistých rtů a mezi lidem nečistých rtů bydlím.*“ (Iz 6,5). A ty říkáš „jsem čistým“, zatímco čistým nejsi, jak je psáno: „*ani dítě staré jeden den*“ (Job 14,4)? David říká: „*A očist mne od mého hříchu.*“ (Ž 50,4). A to byl milosrdným, a proto ho také častokrát ospravedlnila Pánova milost. Ty (však se nazýváš) čistým, ačkoli jsi tak nespravedlivým, že se nesmilováváš; ale vidíš třísku v oku svého bratra; trám však, který je v tvém oku, nepozoruješ (Mt 7,3)? Nečistým je tedy před Bohem každý hřešící. Co je však větší nespravedlností než to, že ty chceš, aby ti byly odpouštěny tvé hříchy, zatím co se domníváš, že prosícím sám nemáš odpustit? Co je nespravedlivějšího než to, že sám sebe ospravedlňuješ v tom, v čem druhého zavrhuješ; zatím co (sám) pácháš věci (ještě) těžší?

39. Ostatně Pán Ježíš chtěje zvelebit odpuštění našich hříchů, když mu Jan řekl: „*Já bych měl být pokřtěn od tebe, a ty přicházíš ke mně?*“; odpověděl: „*Nech to tak nyní, tak se totiž sluší, abychom naplnili veškerou spravedlnost.*“ (Mt 3,14-15). A Pán zajisté přišel k hříšníkům, zatím co sám hřích neměl; a chtěl být pokřtěn, ač neměl zapotřebí být očištěn. Vás (však) kdo má snášet, když si myslíte, že nemáte zapotřebí být očištěni skrze pokání; neboť se nazýváte očištěnými skrze milost, jako byste (snad) už nemohli zhřešit?

Kapitola devátá

Porovnáním s podobnými místy dokazuje, že slova Písma: „Jestliže však člověk zhřeší proti Pánu, kdo se za něj bude modlit?“, neznamenaají, že se za něj nikdo nemůže modlit, ale že je třeba hledat vhodného přímluvce, jakými byli Mojžíš a Jeremiáš, o nichž čteme, že jejich modlitbami Bůh odpustil Izraelskému národu.

40. Ale říkáš: Je psáno: „*Jestliže zhřeší člověk proti člověku, budou se za něj modlit k Pánu, jestliže však člověk zhřeší proti Pánu, kdo se za něj bude modlit?*“ (1Sam 2,25). Zaprvé, jak jsem již výše řekl, i zde je třeba namítnout totéž (co už bylo řečeno ohledně toho), že bys pouze zpronevěřivším se (zapřením víry) neumožnil pokání. Prece ale co se týče této skrupulózní otázky: Není totiž napsáno: Nikdo se za něj nebude modlit, ale „*Kdo se bude modlit?*“ To znamená, kdo je ten, který by se v oné záležitosti modlit mohl? Ptá se, nevylučuje.

41. Nakonec i v čtrnáctém žalmu máš: „*Pane, kdo bude přebývat v tvém stánku, nebo kdo spočine na jeho svaté hoře?*“ (Ž 14,1). Ne tedy žádný, nýbrž ten, kdo je osvědčen, tam bude přebývat. Neříká to, že tam nikdo nespočine, ale, že tam spočine vyvolený. A abys poznal, že je to pravda, kousek dále, v žalmu dvacátém třetím říká: „*Kdo vystoupí na horu Pánovu, a kdo bude stát na jeho svatém místě?*“ (Ž 23,3). To znamená: ne kdokoliv z lidu, ani nějaký obyčejný člověk, ale člověk vynikajícího života a jedinečných zásluh. A abys věděl, že když se říká „*kdo?*“, nerozumí se tím „*nikdo*“, ale znamená to „*někdo*“, když řekl: „*Kdo vystoupí na horu Pánovu?*“, dodává: „*Člověk neposkvrněných rukou a čistého srdce, který svou duši nepřijímá naprázdno.*“ (v. 4). A jinde: „*Kdo je moudrý a porozumí tomu?*“ (Oz 14,10). Zdali tím snad říká, že neporozumí nikdo? A v evangeliu: „*Kdo je ten věrný a rozvážný správce, kterého Pán ustanoví nad svou rodinou, aby jim dával pokrm v pravý čas?*“ (Lk 12,42). A abys pochopil, že to řekl o tom, kdo jím opravdu je, ne o tom, kdo jím není, dodává: „*Blaženým je onen služebník, kterého Pán, když přijde, nalezne tak činícího.*“ (v. 43). A podobně je myslím řečeno: „*Bože, kdo je ti podoben?*“ (Ž 82,1). Ne zajisté „*nikdo*“, protože Syn je obrazem Otce (Žid 1,3).

42. Podobně tedy má být chápáno ono: „*Kdo se za něj bude modlit?*“ (1Sam 2,25). To jest, je třeba, aby se za toho, kdo zhřešil proti Pánu, modlil člověk výjimečného života. Kde je větší vina, tam mají být vyhledávány silnější přímluvné hlasy. Za židovský lid, když tehdy sklonili hlavu před teletem a nepamatovali na věrnost (Hospodinu), se totiž nemodlil kdokoliv z národa, ale Mojžíš (Ex 32,31). Zdali snad zbloudil i Mojžíš? Ne, on nezbloudil, on si naopak zasloužil to, oč prosil, a také to obdržel. A jak by také takovým přičiněním nedosáhl (vyslyšení), když sám sebe nabízí za lid říká: „*A nyní, jestliže jim můžeš odpustit hřích, odpust, ne-li však, vymaž mne z knihy života!*“ (Ex 32,32). Vidiš, že neradil jako nějaký rozkošnický přímluvce plný přesycenosti ve svůj prospěch, ani nepřivolával odsouzení, jako Novacián, který se obává o sebe, nýbrž spíše pamatoval na ostatní zapomínaje na sebe. Sám se odsouzení nebojí, jen aby lid zbavil nebezpečí odsouzení a vysvobodil je.

43. Správně je tedy psáno: „*Kdo se za něj bude modlit?*“, to znamená, takový jako Mojžíš, který se obětuje za hřešící. Takový jako prorok Jeremiáš, jemuž když bylo řečeno od Pána našeho Boha: „*Nemodli se za tento lid.*“ (Jer 7,16), přece se modlil, a zasloužil milost. Nakonec Pán nakloněn prorockým přimlouváním a tolikerým žadoněním proroka, říká Jeruzalému, který mezi tím také činil pokání za (svá) provinění a modlil se takto: „*Pane, všemohoucí, Bože Izraele, duše v úzkostech, a duch sevřen volá k tobě: slyš, Pane, a smiluj se.*“ (Bar 3,1-2). A (tak jim Bůh) přikazuje odložit smuteční šat a zanechat kajícího nářku, jak je to napsáno v závěru knihy: „*Odlož, Jeruzaléme, roucho smutku a trápení a navěky se oblékni důstojností slávy od Boha.*“ (Bar 5,1).

Kapitola desátá

Jan nezakázal zcela a prostě konat modlitbu za provinilé hříchem k smrti; když sám věděl, že se za podobné modlili i Mojžíš, Jeremiáš a Štěpán; a sám také naznačoval, že jim nemá být odmítána milost.

44. Takoví přímluvci mají být tedy vyhledáváni v (záležitosti těch) největších provinění, neboť jestliže by se modlili kteříkoliv z lidu, nejsou vyslyšeni.

45. A proto nemůže způsobovat žádnou potíže vaše otázka, kterou berete ze slov Janova listu: „*Kdo ví, že jeho bratr hřeší hříchem, který není k smrti, ať se (za něj) modlí, a Bůh mu daruje život; neboť nehřeší k smrti. Je ovšem i hřích k smrti, za něj neříkám, aby se modlil.*“ (1J 5,16). (Jan) totiž nemluvil k Mojžíšovi a Jeremiášovi, ale k (prostému) lidu, aby se v záležitostech běžných provinění přimlouvali jeden za druhého. Zároveň však předpokládá, že za ty, kdo se provinili nějakým těžším zločinem, se bude modlit někdo spravedlivější. Vždyť jak by Jan (mohl) říci, že za ty, kdo se závažně provinili, se už nemá nikdo modlit, když sám předtím četl, že Mojžíš se (takto) modlil a dosáhl (vyslyšení), a to v záležitosti, kde šlo o dobrovolnou zpronevěru (vůči Hospodinu). A také věděl, že i Jeremiáš se (takto) přimlouval (Jer 7,16).

46. Proč by Jan říkal, že se nesmíme modlit za toho, kdo hřešil k smrti, když sám napsal v Apokalypse příkaz andělovi církve v Pergamu? Máš i některé, kteří se drží Balaámovy nauky, který učil Baláka činit pohoršení před syny Izraele, jíst obětované (modlám) a smilnit; tak i ty máš ty, kteří se drží nauky Nikolaitů, proto čiň pokání, jinak na tebe rychle přijdu (Zj 2,14-16). Vidíš, že Bůh, který vymáhá pokání, také slibuje milost! Nakonec i tam (ve Zjevení) říká: „*Kdo má uši, ať slyší, co říká Duch církvím. Tomu, kdo zvítězí, dám jíst skrytou manu* (Zj 2,7).

47. A cožpak sám Jan neznal Štěpána, který se přimlouval za své pronásledovatele, kteří Kristovo jméno nemohli ani slyšet, a říkal o nich, když ho kamenovali: „*Pane, nepočítej jim tento hřích.*“ (Sk 7,59)? A účinek jeho přimluvy vidíme na Apoštolovi. Pavel totiž, který hlídal oděvy těch, kdo Štěpána kamenovali (Sk 9,15), se zanedlouho potom skrze Kristovu milost stal apoštolem, on, jenž předtím byl pronásledovatelem.

Kapitola jedenáctá

Už uvedený citát apoštola Jana se vysvětluje dalším svědectvím téhož (Jana), jímž je věřícím v Krista slíbena spása. Tím jsou Novaciáni usvědčováni, protože odpadlíkům sice doporučují víru, ale zároveň jim i odmítají milost. Dodává se, že mnozí mučedníci po odpadnutí obdrželi druhou milost, a nejen příkladem zbožného Samaritána se ukazuje, že ti, v nichž dýchá i nejslabší víra, nemají být opouštěni.

48. Tedy protože je řeč o Janově všeobecném listu, dotazujme se samotných Janových (slov) napsaných v evangeliu, zda se shodují s vaším výkladem. Piše totiž, že Pán řekl: „*Neboť tak Bůh miloval tento svět, že Syna svého jednorozeného dal, aby každý, kdo v něho věří, nezahynul, ale měl život věčný.*“ (J 3,16). Jestliže tedy chceš nějakého odpadlíka volat zpět, povzbuzuješ ho, aby věřil, anebo aby nevěřil? Samozřejmě, aby věřil. Avšak, kdo věří, podle Pánova výroku, bude mít život věčný. Proč tedy zakazuješ modlit se za toho, jemuž náleží věčný život? A je-li víra Božím darem, jak tomu učí Apoštol v rozdělení darů, neboť „*jinému je dána víra v tomtéž Duchu*“ (1Kor 12,9); a učedníci říkají Pánovi: „*Dej nám více víry.*“ (Lk 17,5). Kdo tedy má víru, má život, a kdo má život, není samozřejmě vyloučen z milosti. „*Každý*“, říká, „*kdo věří v něho, nezahyne.*“ Když se říká „*každý*“, nikdo se nevyklučuje, nikdo se nevyjímá; nevyjímá totiž toho, kdo padl, jestliže potom bude přecijen dobře věřit.

49. Nacházíme (přeci) mnohé, kteří se po pádu znova obnovili, a trpěli pro Ježíšovo jméno. Cožpak můžeme odmítnout tyto sbory mučedníků, které (sám) Pán Ježíš neodmítl? Odvažujeme se snad říci, že nebyl navrácen život těm, jimž (sám) Kristus odevzdal korunu (slávy)? Tedy stejně jako je všem, kdo po pádu trpěli (pro Krista), navrácena koruna (slávy), tak je jim navrácena i věrnost, jestliže věří. Tato víra je (totiž) Božím darem, jak máš napsáno: „*Neboť vám je od Boha dáno, abyste v něho nejen věřili, nýbrž abyste pro něj také trpěli.*“ (Flp 1,29). Cožpak ten, kdo má Boží dar, může nemít odpuštění?

50. Není totiž jedna, ale dvojí milost, aby každý, kdo věří, také trpěl pro Pána Ježíše. Ten, kdo věří, má totiž svou (vlastní) milost, a má také druhou (milost), jestliže se jeho víra korunuje utrpením. Byl snad Petr předtím, než trpěl bez milosti? (Ne, nebyl), avšak, když (pak) trpěl, obdržel (milost) druhou. A tím spíše ti, kdo neměli milost, aby pro Ježíše trpěli; přeci budou mít milost, aby v Ježíše věřili.

52. Je tedy řečeno: „*Aby každý, kdo v něho věří, nezahynul.*“ (J 3,16). Říká „*každý*“, to znamená, z jakéhokoliv stavu, z jakéhokoliv pádu, jestliže věří, ať se nebojí zahynutí. Představ si tedy, že se stane, že onen Samaritán z evangelia, který je strážcem našich duší (protože Samaritán znamená strážce), najde někoho sestupujícího z Jeruzaléma do Jericha, to jest někoho, kdo odpadl od zkoušky mučednictví k žádosti tohoto života a k přízni (tohoto) světa, a je zraněn od lupičů, to jest od pronásledovatelů, a je (jimi) zanechán položivým. Pak ho (tento Samaritán) určitě neobejde, nýbrž se o něj stará a léčí jej.

52. Snad proto jej neobchází, protože v něm rozpoznává cosi životaschopného, skrze co by mohl život znova přijmout. Což se vám ten, kdo padl, nezdá být jako položivým, v němž ještě dýchá něco z víry? Ano, ten, jenž ze svého srdce úplně odvrhl Boha, ten je mrtvý. Kdo však (ho) neodhodil zcela, ale skrze útlak muk (ho) načas zapřel, je napůl živý. Anebo jestliže je mrtev, proč mu říkáte, aby činil pokání, když už nemůže být

(podle vás) léčen? A jestliže je napůl živý, vlij (mu do ran) olej a víno, ne víno bez oleje, protože to pálí a působí (v ráně) bolest. Vezmi ho na své dobytče, předej hostinskému, vynalož na jeho léčení dvě mince, buď mu bližním (Lk 10,34-35). A bližním nemůžeš být jinak, než že mu prokážeš milosrdenství; nikdo totiž nemůže být nazván bližním než jedině ten, kdo bude léčit, ne zabíjet. Jestliže tedy chceš být nazván bližním, Kristus ti říká: „*Jdi a jednej také tak.*“ (v. 37).

Kapitola dvanáctá

K místům citovaným již z Janova evangelia připojuje další. Namítajícím, že je nutné zachovávat Boží přikázání jednoduše odpovídá, že život je zaslíben nejen těm, kteří je zachovávají stále, ale také těm, kteří je budou zachovávat po pádu. Což je potvrzeno od Davida, ačkoliv přece prohlašuje, že je mezi jedněmi a druhými rozdíl.

53. Jinde čteme podobně: „*Kdo věří v Syna, má život věčný; kdo však Synu nevěří, nespátří života, ale Boží hněv na něm zůstává.*“ (J 3,36). Co zůstává, to jistě už začalo, a začalo z nějakého provinění; protože předtím neuvěřil. Kde však někdo věří, tam Boží hněv odstupuje (v. 36). Věřit tedy v Krista je odměněno životem; kdo totiž v Něho věří, není souzen.

54. Ale odpovídají tím místem (kde se říká), že kdo věří v Krista, má i zachovávat jeho slovo; (upozorňují) totiž, že Pán říká: „*Já, světlo, jsem přišel do tohoto světa, aby každý, kdo ve mne věří, nezůstal v temnotách; a jestliže kdo uslyší mé slovo, a bude ho zachovávat, já ho nesoudím.*“ (J 12,46). On nesoudí a ty soudíš! On říká: „*Aby ten, kdo věří ve mě, nezůstal v temnotách.*“ To znamená: i kdyby v temnotách byl, aby v nich nezůstal, aby (své) omyly opravil, viny napravil, a má přikázání zachovával. Říká totiž: „*Nechci smrt hříšníka, ale nápravu.*“ (Ez 33,11). Již jsem řekl: „*Neboť kdo ve mne věří, není souzen.*“ A to zachovávám: „*Nepřišel jsem totiž, abych svět soudil, ale aby svět byl skrze mne spasen.*“ (J 3,17). Rád odpouštím, ochotně promíjím: „*Milosrdenství spíše než oběť.*“ (Oz 6,6), neboť skrze oběť je doporučován spravedlivý, skrze milosrdenství se přijímá hříšník. „*Nepřišel jsem volat spravedlivé, ale hříšníky.*“ (Mt 9,13). V zákoně je oběť, v Evangeliu milosrdenství. Zákon byl dán skrze Mojžíše, skrze mne milost (J 1,17). Co je jasnější než toto?

55. Ostatně i dále říká: „*Kdo mnou pohrdá, a nepřijímá má slova, má svého soudce.*“ (J 12,48). Cožpak se ti zdá, že slova Kristova přijímá ten, kdo se nenapravil? Myslím, že nezdá. Kdo se však napravuje, přijímá jeho slovo, to je totiž jeho slovo, aby se každý odvrátil od viny. Buď to tedy (možnost pokání nadále) popíráš a pak musíš odmítnout i tuto jeho větu, anebo jestliže ji odmítnout nemůžeš, uspokoj se (s tím).

56. Ten, kdo přestává hřešit a odřiká se provinění, je také povinen zachovávat Pánova přikázání. Nemáš tedy toto slovo vykládat (jako by bylo řečeno) o tom, kdo (přikázání) vždy zachoval; jestliže by to býval mínil takto, pak by byl dodal „vždycky“, to však dodáno není. Prohlásil (to tedy) o tom, který to, co uslyšel, bude zachovávat. Uslyšel ovšem proto, aby napravil omyly; zachoval tedy to, co uslyšel.

57. Jak tvrdé ovšem je, aby k ustavičnému trestu byl volán i ten, kdo (sice nejprve zhřešil, ale) potom Pánova přikázání zachovává. Ať tě poučí on sám, jenž neodmítá svou milost dokonce ani těm, kdo jeho přikázání nezachovali, jak máš psáno v žalmu: „*Jestliže má práva znesvětil, a má nařízení nezachovají; navštívím jejich nepravosti s trestem a s důtkami jejich provinění; avšak své milosrdenství od nich neodejmu.*“ (Ž 88,32-33). Milosrdenství tedy slibuje všem.

58. Avšak abyste nemysleli, že toto milosrdenství je bez soudu, je (totiž) rozdíl mezi těmi, kteří snesli neustálou poslušnost nebeským přikázáním, a mezi těmi, kteří někdy buď z bludu nebo z donucení padli. A abys nemyslel, že jsem ti napsal náš (vlastní) důvod, přijmi soud Kristův, říká totiž: „*Jestliže služebník znající vůli Pána neučiní, bude mnoho bit; jestliže však neznal, bude bit méně.*“ (Lk 12,47-48). Oba dva tedy, jestliže věří, budou přijati, neboť Bůh *trestá každého syna, kterého přijímá* (Žid 12,6). A toho, koho trestá, toho jistě nevydává smrti, neboť je psáno: „*Trestaje potrestal mě Pán, ale smrti mně nevydal.*“ (Ž 117,18).

Kapitola třináctá

Ti, kteří spáchali „hřích k smrti“, nemají být opuštěni, ale podřízeni pokání, což se učí z Pavla. Co znamená být vydán satanovi k záhubě těla a jak je to žádoucí. Satan způsobuje slabosti těla, ty však mají být obráceny v duchovní užitek, z čehož vysvítá velká Boží moc, kterou je onen nucen, aby proti své vůli sobě škodil a nám prospíval.

59. Ostatně Pavel učí, že ti, kteří spáchali hřích k smrti, nemají být opuštěni, ale raději (napravováni) chlebem slz a nápojem zdrženlivosti, ovšem tak, aby i sám zármutek byl přiměřeným. To totiž znamená: „*Dáš jim nápoj v slzách v míře.*“ (Ž 79,6); aby i sama zdrženlivost měla míru, a aby nebyl pohlcen silnou přemírou zármutku (2Kor 2,5n), ten, kdo koná pokání, jak napsal Korint'ánům: „*Co chcete? Přijdu na vás s prutem, nebo s láskou a duchem mírnosti?*“ (1Kor 4,21). Avšak ani prut není těžký, neboť se čte: „*Pokáráš ho trochu prutem, avšak jeho duši vysvobodíš od smrti.*“ (Př 23,14).

60. Co to znamená přijít s prutem, to učí na případu smilstva, člověka, který se provinil incestem, na vyjmutí (jakoby) nádoru, že (Korint'ané) byli nadutí, zatímco (by) měli spíše truchlit. Dále (nás to učí tím, že) věc rozsoudil, aby byl zbaven účasti na přijímání a vydán protivníkovi (satanovi), ne k záhubě duše, ale těla (1Kor 5,1n). Jako totiž Pán nedal (satanovi) moc nad duši sv. Joba, ale dovolil mu mít moc pouze nad jeho tělem (Job 2,6), tak i tento je vydán satanovi k záhubě těla, aby had požíral jeho zem, ale duši neuškodil (Mich 7,17).

61. Ať tedy naše tělo umírá žádostem, ať je zajatcem, ať je poddáno, aby nebojovalo proti zákonu naší mysli, ale poddáno dobré službě mřelo; tak jako u Pavla, který trestal své tělo (1Kor 9,27), aby bylo poddáno službě a (jeho) kázání aby se stalo chvályhodnějším, jestliže by se zákon jeho těla shodoval a scházel se zákonem mysle. Tělo totiž hyne i se svou moudrostí a přechází do ducha; aby (člověk) už nemyslel ty věci, které jsou těla, ale ty, které jsou ducha. Kéž vidím své tělo slábnout! Kéž nejsem zajatcem taženým do zákona hříchu! Kéž nežiji v těle, ale ve víře Kristově! (Ř 7,23). A tak je v slabosti těla větší milost než ve zdraví. Ostatně i Pavla, kterého velmi miloval (Gal 2,20), nechtěl osvobodit od slabosti těla, a když prosil, aby od něj odstoupila slabost, odpověděl mu: „*Stačí ti má milost, neboť síla se osvědčuje v slabosti.*“ (1Kor 12,8-9). A Pavel si více hověl ve slabostech říkáje: „*Když jsem slab, tehdy jsem silný.*“ (1Kor 12,40). Síla duše se totiž zvětšuje slabostmi těla.

62. Vysvětlili jsme Pavlovo mínění; nyní si všimněme samotných slov, jaké důvody uvedl (k tomu), že ho vydal Satanovi k záhubě těla; neboť tím, kdo nás zkouší (pokušitelem) je ďábel. Neboť jednotlivým údům způsobuje slabost a celým tělem obvykle hýbe k nemoci. Ostatně ranil (i) sv. Joba zlými vředy od nohou až po hlavu, neboť obdržel moc k záhubě jeho těla, když Bůh řekl: „*Hle, vydávám ti ho, jenom ušetří jeho duši.*“ (Job 2,6). To týmiž slovy přejímá i Apoštol, říkáje, že člověka toho druhu vydal Satanovi k záhubě těla, aby duch byl spasen v den našeho Pána Ježíše Krista (1Kor 5,5).

63. Veliká moc, veliká milost, která poroučí ďáblu, aby sám sebe ničil. Sebe totiž ničí, když člověka, kterému se pokoušením snaží podrazit nohy, činí ze slabého silnějším; neboť zatím co jeho tělo slábne, mysl se posiluje. Slabost těla tedy zahání hřích, avšak bujnost těla hřích rozpaluje.

64. Ďábel je tedy vysmíván, aby sám k své škodě zraňoval své (oběti) a vyzbrojoval proti sobě toho, koho chce oslabit. Tak také svatého Joba (Bůh) více miloval, potom co ho ranil. On totiž maje celé tělo poseto strašnými vředy, zasadil ďáblu jistou ránu, ale (sám ďábelského) jedu nepocítil. A tak mu bylo právem řečeno: „*Přivedeš draka jako člověk, budeš si s ním hrát jako s ptáčkem: uvážeš ho jako chlapec (uvazuje) vrabce, položíš na něho ruku.*“ (Job 40,24).

65. Vidíš, jakým způsobem je Pavlem vysmíván, že strká ruku do jeho jeskyně jako onen chlapec u proroka (Iz 11,8-9), a had mu nijak neškodí, vytahuje ho ze sluje, z jeho jedu činí duchovní protijed; aby to, co je jedem, stávalo se lékem; jedem je (to) k záhubě těla, lékem se (to) stává k spáse ducha. Co tedy škodí tělu, prospívá duchu.

66. Ať tedy had žere mou zem, tělu ať zvyráží zuby, ať rozedere (mé) tělo, ať Pán řekne i o mne: „*Vydávám ti ho, jenom zachovej jeho duši.*“ (Job 2,6). Kolikerá je moc Kristova, když strážení člověka nařídil dokonce samotnému d'áblu, který vždy chce škodit. Prosme tedy Pána Ježíše, aby na Kristův rozkaz byl i sám d'ábel strážcem své kořisti a proti své vůli přísluhoval nebeským příkázáním, a ačkoliv bezděky, aby přece sloužil nařízením pokoje.

67. Ale co tedy svěřuji jeho službě? On je vždy zlým, tak jako Bůh je vždy dobrým, a on jeho zlobu pro nás obrací v milost. Onen chce škodit, ale nemůže, jestliže (mu) Kristus brání; škodí tělu, ale stráží duši; požívá zemi, ale zachovává ducha. Ostatně je psáno: „*Tehdy budou společně pást vlka i beránka; lev i vůl budou žrát trávu, had však zem jako chléb; a nebudou škodit ani pustošit na mé svaté hoře, praví Pán.*“ (Iz 11,6n). Odsouzenému hadovi je totiž řečeno: „*Země ti bude za pokrm.*“ (Gen 3,14). Jaká země? Ta zajisté, o které bylo řečeno: „*Zem jsi a do země půjdeš.*“ („*Prach jsi a v prach se obrátíš.*“) (Gen 3,19).

Kapitola čtrnáctá

Co už bylo řečeno, že totiž tělo vydané satanovi k záhubě je požíváno hadem, o tom nyní učí, že se to děje, jestliže je duše osvobozována od tělesných žádostí. A proto předpisuje mnohé potřebné k hlídání očí i mysle; což potvrzuje příkladem nejčistšího Jozefa, potom napomíná, že je třeba si všimnout sítí, jimiž jsme taženi do žádostí těla a přesvědčuje, abychom se nebáli, že bude naše tělo požíváno hadem.

68. Tuto zem had požívá, jestliže je nám Pán Ježíš milostiv, aby slabostí těla netrpěla i duše a aby se nerozpalovala žárem těla a teplotou údů. „*Lépe je se oženit nežli hořet.*“ (1Kor 7,9). Existuje totiž plamen, který hoří uvnitř (Př 6,27), a proto si tento plamen neshrnujme do klína (své) mysli ani do skrytu (svého) srdce, nespálujeme svůj vnitřní příbytek ani tento vnější oděv naší duše, aby se náš tělesný příbytek nestravoval plamenem žádosti, ale projdeme přes oheň (Iz 43,2). Jestliže však člověk plamen lásky (už) zažehne, ten (potom) vzplane a přeskočí. Ať se (tedy muž) nezaplétá do smilné žádostivosti pouty (svých) myšlenek, ať si (ve své) mysli (na sebe) neuvazuje žádnou léčku; ať neobrací často pozornost na podobu ženy. Ale ani dívka ať nepozdvihuje oči k tváři chlapce. A jestliže přece vzhledla a byla lapena, čím více se lapí, pohlédla-li zvědavě!

69. I zvyk nás učí, aby žena svou hlavu zahalovala závojem, aby i na veřejnosti byla chráněna stydlivostí. Není lehké očima potkat její mladickou tvář, ať je tedy zahalena dívčím závojem. Ať se náhodnými setkáními nevystavuje zranění svému nebo druhého, ale (je-li tam nějaké) zranění, jsou (vždy) raněni oba. A jestliže si zakrývá hlavu závojem, aby nebyla náhodně viděna nebo (sama) neviděla (1Kor 11,5n) – protože dokud je hlava zahalena, je tvář skryta – čím spíše se má zahalovat příkrývkou studu, aby i na veřejnosti byla skryta!

70. Jistě budiž, oko pochybí, ale ať se do toho nevkládá (vnitřní) hnutí. Není totiž zločinem uvidět, ale je třeba se chránit, aby z toho nepovstalo provinění. Hledíme okem tělesným, ale oko srdce je spojeno s úmyslem. Je tedy třeba mít stydlivost mysli. Máme morálního i milostivého Pána. Prorok zajisté řekl: „*Nevšímej si podoby ženy smilnice.*“ (Př 5,3). Ale Pán přece říká: „*Kdo pohlédne na ženu s žádostivostí, už s ní zesmilnil ve svém srdci.*“ (Mt 5,28). Neřekl tedy: „*Jestliže někdo uvidí, zesmilnil; nýbrž: „Kdo pohlédne s žádostivostí.*“ Nezakazuje tedy pohled, ale ptá se na (tvé vnitřní) hnutí. Avšak pravá cudnost má přeci jen ve zvyku krotit i sami tělesné oči, abychom často neviděli i to, co vidíme. A opravdu na pohled vypadáme, že hledíme na vše, co nám přijde do cesty; avšak jestliže se nepřidává úmysl duše, pak i tento náš pohled se podle řádu těla rozplývá. A tak se dívejme více duchem než tělem.

71. A i když tělo pocítuje oheň, neshrnujme si (tento) oheň do klína, to jest, do úkrytu (své) mysle a do tajného (zákoutí) našeho ducha. Nepouštějme si tento oheň do kostí, nenastražujme sami sobě léčky; nezaplétajme se s někým v rozhovoru takovým způsobem, že by z toho vzplanul oheň smilstva. Řeč mladice je léčkou pro chlapce a slova dospívající (dívky) jsou (pro ně jako) pouta lásky.

72. Tento oheň poznal Josef (sloužíc jako otrok v Egyptě), když k němu promluvila žena žádostivá smilstva (Gen 39,7); chtěla ho chytit svou řečí, hodila smyčku svých rtů, avšak cudného muže spoutat nemohla. Pouta

ženy tedy rozváže hlas cudnosti, řeč vážnosti, držení se na uzdě, ostražitost víry, mravní ukázněnost. Nemohla ho tedy lapit svými sítěmi necudnosti, a tak vztáhla ruku a uchopila jeho oděv, aby nastražila past. Slova rozmařilé ženy jsou sítě žádostivosti, její ruka je smyčkou lásky (Př 7,21). Avšak cudná mysl nemůže být polapena ani sítěmi ani smyčkou. Oděv se vysmekl, léčka se přetrhla; a tak, protože si nenahrnul oheň do klína své mysli, nepopálil (si ani) své tělo.

73. Vidiš tedy, že původcem viny je náš duch? Tělo je tedy nevinné, avšak většinou slouží hříchu. Ať tě tedy nespoutává žádostivost po kráse. Mnohé sítě jsou nastraženy ďáblem, mnohé léčky. Zrak nevěstky je milovníkovi (tělesnosti) léčkou. Naše oči jsou nám samým sítěmi. A tak je i psáno: „*Ani ať nelapáš svýma očima.*“ (Př 6,25). Sami sobě tedy nastražujeme sítě, kterými se svazujeme a omotáváme. Sami sobě nasazujeme pouta, jak čteme: „*Neboť pouta svých hříchů si každý sám utahuje.*“ (Př 6,2).

74. A tak tedy přejdeme (již) oheň dospívání, žár mladického věku; projdeme vodu, a nezůstávejme v ní, aby se nad námi vodní proudy nezavřely. Pokročme dále, abychom i my mohli říci: „*Naše duše přešla vodními proudy.*“ (Ž 123,5). Kdo totiž přešel, je zachráněn. Pán ostatně říká: „*Půjdeš-li přes vody, já budu s tebou, půjdeš-li přes řeky, nestrhne tě proud.*“ (Iz 43,2). A prorok říká: „*Viděl jsem bezbožníka povýšeného až nad Libanonské cedry: a přešel jsem, a hle, nebylo ho.*“ (Ž 36,35-36). Opusť světské věci a uvidíš padnout povýšenost bezbožníků. Mojžíš taktéž přešel světské proudy a uviděl veliké vidění a řekl: „*Přejdu a uvidím ten úkaz.*“ (Ex 3,3). Kdyby totiž byl býval (setrval) v chybách těla a v záludných rozkoších tohoto světa, nebyl by spatřil tak veliká tajemství.

75. Opusťme tedy i my tento oheň smyslnosti, kterého se obával Pavel, ovšem obává se o nás, (protože sám) trestal své tělo a počínal si tak, aby se nemusel obávat o sebe a řekl nám: „*Utíkejte od smilstva.*“ (1Kor 6,18). Utíkejme tedy tak jako před nějakou pronásledovatelkou, která nás pronásleduje ne někde za námi, ale v nás samotných. Dejme si tedy dobrý pozor, abychom si ji, zatímco před ní utíkáme, nenosili s sebou. Chceme totiž utéci plně, avšak jestliže ji zcela neodhazujeme z našeho ducha, pak se jí držíme víc, než jsme ji opustili. Zanechme ji tedy, aby o nás neplatilo: „*Kráčíte v ohni své výhně, kterou jste si zapálili.*“ (Iz 50,11). Neboť jako onen, „*jenž si nahrnul oheň do klína a popálil si oděv*“ (Př 6,27), tak i ten, kdo kráčí po ohni, musí si nutně spálit nohy; neboť je psáno: „*Může někdo kráčet po žhavém uhlí a nepopálit si nohy?*“ (Př 6,28).

76. Oheň je těžko snesitelný, a proto mu nedávejme pokrm rozkoše. Smyslnost se krmí hostinami, živí se rozkošemi, zapaluje se vínem a rozdmýchává se opilstvím. Ale ještě závažnější, než tyto věci jsou líbezná slova, která opájí mysl sodomskými nepravostmi. Chraňme se ale přece i přemíry vína, protože když je tělo opilé, mysl vrávorá, duch se kolísá a srdce je zmítáno (jako ve vlnách). A tak je dvojnásobně užitečným nařízením, kterým byl napomenut Timotej: „*Užívej trochu vína pro své časté nemoci.*“ (1Tim 5,23). Když je tělo zahřáto, probouzí to (tělesné) vášně. Když je však v chladu a zimě, pookřává tvá duše. Když tě tvé tělo bolí, je smutná i tvá mysl, avšak tvůj zármutek se obrátí v radost.

77. Neboj se tedy, je-li tvé tělo stravováno, tvá duše pozřena nebude. Tak se i David nebál říci, když nepřátelé požírali jeho tělo, ale ne duši, jak čteme: „*I když se na mě vrhli zlovolníci, aby pozřeli mé tělo, protivníci, moji nepřátelé, sami klopýtli a padli.*“ (Ž 26,2). Had tedy působí zkázu sám sobě, a tak bývá hadovi vydán ten, kdo je od hada ponechán (na pokoji), aby koho sráží, toho (vlastně nechťic) pozdvihl, a tak se zkáza hada stala vzkříšením člověka. Písmo totiž ukazuje, že satan je původcem tohoto zkroušení a tělesné slabosti, když Pavel říká: „*A abych se nepovyšoval, byl mi do těla dán osten, posel satanův, který mne sráží.*“ (2Kor 12,7). Tak se tedy Pavel naučil léčit tím způsobem, kterým byl sám uzdraven.

Kapitola patnáctá

Vracejíc se k odbočce, vysvětluje, co to znamená přijít „s prutem nebo v duchu mírnosti“. Ten, kdo těžce padl má být odloučen, ale (potom také znova) přijat k posvátným věcem dle příkladu Apoštola, když bude očištěn modlitbou a slzami věřícího lidu. Od starého kvasu se očišťujeme, když se tvrdost litery mísí a zmírňuje s moukou výkladu. Všichni mají být oblaženi moukou Církve a krmeni pokrmem lásky. Aby Nováciáni

nedopadli jako podobní onomu závistivému (staršímu) bratrovi, kterého horlivě následují, čímž je jejich nadutost zřejmá.

78. Proto dobrý učitel sice slíbil jednu ze dvou variant, ale dal obě dvě. Přišel s prutem, protože (dotyčného) zbavil účasti na svatém přijímání. A tak je správně nazván vydaným satanovi, ten, kdo se odlučuje od Těla Kristova. Přišel ovšem také s láskou a v duchu mírnosti, a to jednak proto, že ho takto vydal s tím cílem, aby jeho duch byl spasen, a pak také proto, že ho sice od svatého přijímání nejprve vyloučil, ale potom znovu přijal.

79. Je totiž třeba toho, kdo těžce padl i vyloučit, aby trochu kvasu nezkazilo celé těsto; a je třeba odstranit starý kvas nepravosti, který se usadil i v každém jako jeho starý člověk, to znamená člověk vnější se svými skutky, (a usadil se) i v (celém) lidu, který zastaral svými hříchy. A správně říká „odstranit“, ne vyhodit. Kde se totiž něco odstraňuje, není odsouzen celek jako neužitečný, nýbrž se očišťuje, aby se oddělilo užitečné od neužitečného; co se však vyhazuje, o tom se mívá, že v sobě nemá nic užitečného.

80. Pak ale Apoštol rozhodl, aby (ten vyloučený) byl znovu přijat k (přijímání) nebeských tajemství, pokud se sám chce očistit. A správně říká: „očistěte se“, protože (ten člověk) byl očišťován skutky celého lidu a obmýván slzami celého společenství, byl od hříchu vykupován modlitbami a pláčem lidu a očišťován ve (svém) vnitřním člověku. Kristus totiž své Církvě daroval, aby jeden byl vykupován skrze všechny, stejně jako chtěl, aby všichni byli příchodem Pána Ježíše vykoupeni skrze jednoho.

81. Toto je smysl Pavlových slov, který je poněkud skrytý. Všimněme si, ale jak mluví sám Apoštol: „*Vyčistěte starý kvas, abyste byli zákvaskou novou, jako jste (kvasu) prostí.*“ (1Kor 5,7). Snad (tím míní), aby celá Církev přijala břemeno hříšníka, s nímž je třeba mít soustrast v (jeho) pláči a modlitbě i bolesti, a jakoby se nechat prokvasit jeho kvasem (pokání); aby s pomocí všech bylo očištěno to, co ještě schází v pokání jednoho jakoby nějakým příspěvkem a statečným i milosrdným připojením svého spolustrádání. Anebo jako (nás) učí ona žena v evangeliu (Lk 12,21), která obrazně představuje vzor Církve, a to tím, že zamísila kvas do svého těsta, dokud se celé neprokvasí, aby se tak všechno očistilo.

82. Co je to kvas, o tom mě poučil Pán v evangeliu říká: „*Nerozumíte, že jsem vám nemluvil o chlebu: Dejte si pozor na kvas farizeů a saduceů.*“ (Mt 16,11). Tehdy, jak říká, pochopili, že to neřekl o chlebech, ale o tom, aby se měli na pozoru před učením farizeů a saduceů. Tento kvas tedy, to jest učení farizeů a saduceů, skryla Církev do své mouky; když tvrdou literu zákona změkčila duchovním výkladem, a jako nějaký mlýnek ji rozemlela svými rozmluvami, a z pokladnice Písma vynáší skrytá vnitřní tajemství a přidává (k tomu) víru ve vzkříšení, kterou se ohlašuje Boží milosrdenství a věří se v navrácení života mrtvým.

83. A takové přirovnání užité na tomto místě se nezdá nevhodným, jestliže nebeské království je vykoupením hříšníka. Dejme se tedy zakvasit moukou Církve, všichni, dobří i zlí, abychom všichni byli novou zákvaskou. A ať se nikdo nebojí, že by přimíšení závadného kvasu pokazilo celé těsto, protože řekl: „*Abyste byli kvasem novým, jako jste (kvasu) prostí.*“ (1Kor 5,7)⁷. To znamená: přijměte takový kvas, jakou byla neposkvrněnost vaší čisté upřímnosti. Tedy jestliže se slitováváme, nebarvěme na černo hřích druhého, ale jeho vykoupení stavme na roveň našemu omilostnění, aby (v nás) přetrvala původní čistota. A ještě dodal: „*Neboť naše Pascha⁸, Kristus, byl obětován.*“ To znamená, že utrpení Páně prospělo všem, přineslo vykoupení hříšníkům, kteří se kají ze svých hanebností a jsou znovu přijati.

84. Požívejme tedy dobrého pokrmu, konajíce pokání a radujíce se z vykoupení. Žádný pokrm totiž není sladší než dobropřejnost a zbožnost. Ať se do našich hostin a radosti nevrátí žádná závist ze záchrany

⁷ Při přípravě kvašeného chleba se před pečením vždy trochu těsta odložilo, aby se to použilo jako kvas pro další těsto; to byl ten „starý kvas“, lat. fermentum. Před svátky nekvašených chlebů Židé veškerý kvas odstranili a po svátcích si vytvářeli kvas nový: lat. „consersio“, tj. pokropení, protože nový kvas zakvasil tím, že se žitná mouka (nebo jiná kvasící surovina) namočila. „Dejme se tedy zakvasit“ by se proto mohlo přeložit i „dejme se pokropit, svlažit“.

⁸ Velikonoční Beránek.

hříšníka; abychom sami sebe nevyučovali z otcova domu, jako onen závistivý bratr, o němž nám vykládá evangelium, který měl zármutek z návratu svého bratra, protože si přál jeho trvalé vyloučení (Lk 15,28).

85. Vy Novaciáni nemůžete zapřít, že jste tomuto (závistivému) bratru podobní, protože tvrdíte, že v Církvi se nehodí, aby skrze pokání byla dopřána naděje na návrat těm, kteří padli. Ale tento návrh je zvláštním. Novacián se totiž oddělil od ostatního episkopátu a založil schizma.

86. Nepochopili jste ale, že také o vás prorokoval Apoštol a vám řekl: „*A vy jste přitom nadutí, místo abyste se raději zarmoutili; odstraňte ze svého středu toho, kdo to udělal.*“ (1Kor 5,2). Kajícník má být přijat tehdy, když zanechá svého hříchu. Apoštol totiž neříká, aby byl z Církve vylučován ten, kdo se usiluje být čistým.

Kapitola šestnáctá

Novaciáni se porovnávají s Apoštolem. Jak krásně se na ně hodí Pánovo slovo: „Nevíte, čího jste ducha.“ Jejich snaha o pokání je prázdná, protože odstraňují jeho podstatné ovoce. Tak jsou hříšníci zbavováni Kristových smluvních příslibení. Hříšníci přeci nemají být k tajemstvím přijímáni (příliš) rychle. Nakonec doporučuje pokání příklady některých.

87. Když tedy Apoštol hřích odpustil, jakou autoritou vy popíráte, že mají být (hříchy) odpouštěny? Kdo je důstojnější než Kristus? (Snad) Novacián, nebo Pavel? Ale Pavel znal Pánovo milosrdenství. Věděl, že Pán Ježíš byl více rozhořčen přísností učedníků než milosrdenstvím. (2Kor 2,10).

88. Ostatně Jakuba a Jana, kteří říkali, že si žádají oheň z nebe, aby pozřel ty, co Pána nechtěli přijmout, umlčel Ježíš slovy: „*Nevíte, čího jste ducha; syn člověka totiž nepřišel zahubit lidské duše, ale spasit je.*“ (Lk 9,55-56). I jim tedy řekl: „*Nevíte, čího jste ducha.*“ Vám však říká: Nemáte mého Ducha vy, kteří se nedržíte mé laskavosti a kteří odmítáte mé milosrdenství; kteří vylučujete (možnost) pokání; které jsem já chtěl, aby bylo kázáno skrze mé apoštoly v mém jménu (Lk 24,47).

89. Marně totiž říkáte, že kážete pokání, vy, kteří odnímate ovoce pokání (Mt 3,8). Lidé totiž bývají pohnuti k nějakému úsilí buďto odměnami nebo plody. Odkládáním (odměny) se však každé úsilí otupuje. A proto Pán, aby blízkostí odměny zvětšil zbožnost učedníků, řekl těm, kteří opustili všechno a následovali Boha, že obdrží sedmkrát více⁹ i zde i v budoucím věku (Mt 19,29). Nejprve slibuje (to, co je) zde, aby (od nás) odejmul znechucení z odkladu; (a pak) dodává: i v budoucím (věku), aby ses zde naučil věřit také v odměnu, která ti má být udělena na věčnosti. Přítomná odměna je totiž svědectvím o té budoucí.

90. Jestliže tedy někdo mající tajné hříchy, přece kvůli Kristu usilovně činil pokání, jakým způsobem tyto (slíbené odměny) obdrží, jestli mu nebude znovu uděleno přijímání? Chci, aby viník doufal v milost, aby o ni žádal se slzami, aby ji žádal s nářky, aby ji žádal s (pomocí) pláče celého lidu; nechť snažně prosí, aby mu bylo odpuštěno. A když mu bylo přijímání odmítnuto dvakrát (nebo) i potřetí, ať věří, že bude přijat skrze ještě pokornější prosby, aby zesílil (svůj) pláč, aby se potom vrátil ještě žalostnější, aby svými rukama objímal nohy, líbal je polibky, obmýval je slzami a nepřestával; aby i o něm říkal Pán Ježíš: *Odpuštěny jsou jeho mnohé hříchy, protože mnoho miloval* (Lk 7,47).

91. Znal jsem některé, kteří si v pokání tvář zvrásčili slzami, kolena rozedrali neustálím nářkem, celé své tělo ztrýznili a utáhli a neustálím postem se tak trýznili, že vypadali jako živé mrtvoly.

Kapitola sedmnáctá

K přísnosti je třeba dodat laskavost, což Apoštol ukázal na příkladu z Korintu. Dodává, že dotyčný člověk byl už pokřtěný a připojuje k tomu, že slovo „k záhubě“ neznamená k zničení těla, ale k jeho potrestání, což potvrzuje i přirovnáním s obděláváním půdy.

92. Co čekáme, aby si zasloužili milost mrtvů, kteří si způsobili smrt, když ještě byli živými? „*Stačí už,*“ říká, „*tomu, kdo je takovým, to pokárání, kterého se mu dostalo od většiny z vás. Nyní je spíše potřeba, abyste*

⁹ Ve většině rukopisů „stokrát více“.

mu odpustili a potěšili ho, aby se pod přívalem zármutku nezhroutil.“ (2Kor 2,6). Jestliže k odsouzení stačí pokárání od mnohých, pak také k odpuštění hříchu stačí prosby mnohých. Učitel mravnosti, který věděl o naší slabosti a byl vykladatelem božské dobrotivosti, chce, aby byl hřích odpuštěn, chce, aby bylo užito útěchy; aby kajícího nezničila trpkost příliš dlouho trvajících zármutku.

93. Proto tedy apoštol odpustil, a nejenom odpustil, ale také chtěl, aby onen člověk byl posílen v lásce. A kdo je laskavý není tvrdý, ale mírný. A nejen že sám odpustil, ale chtěl, aby mu také všichni odpustili. A řekl, že sám odpustil kvůli jiným; aby už dále mnozí netrpěli zármutkem kvůli jednomu. Říká: „*Komukoli něco odpustíte, odpustím i já. A když já něco odpouštím – mám-li, co odpouštět – činím to v osobě Kristově kvůli vám, aby nás Satan neobelstil. Jeho úskočnost přece známe.*“ (2Kor 2,10-11). Dobře se chránit před hadem může ten, kdo dobře zná jeho úskoky, které jsou mnohé a jsou k tomu, aby škodily. On chce stále škodit, stále podvádět, aby přinášel smrt. Máme se ale chránit, aby se náš lék nestal jeho vítězstvím. Jsme totiž od něj podváděni, jestliže pro přílišnost zármutku hyne ten, kdo může být osvobozen skrze odpuštění.

94. A abychom věděli, že mluví o pokřtěném, dodává: „*Napsal jsem vám v listě, abyste neměli nic společného se smilníky; ale nemyslel jsem tím všechny smilníky tohoto světa nebo lakomce, lupiče a modláře, protože to byste museli ze světa utéci. Měl jsem však na mysli, abyste se nestýkali s tím, kdo si sice říká bratr, ale přitom je smilník nebo lakomec nebo modlář, nebo utrhač, nebo opilec, nebo lupič. S takovým ani nejezte.*“ (1Kor 5,9-11). Ty, které společně zavázal k pokání, pro ty také chtěl, aby společně dosáhli milosti. „*S takovým ani nejezte.*“ Jak přísný k zatvrzelým, jak milosrdný k těm, kdo (za své hříchy) odprošují! Proti tamtěm je ozbrojen Kristovým soudem, těmto spěje na pomoc vzýváním Krista.

95. A ať náhodou někdo není znepokojen tím, že je napsáno: „*Vydal jsem toho člověka Satanovi k záhubě těla.*“ (1Kor 5,5) a neříká: jak mohl dosáhnout milosti ten, jehož tělo bylo celé zničeno; když je jasné, že člověk je vykoupen v obojím a v obojím je spasen: ani duše bez těla, ani tělo bez duše. Jsou (přece vzájemně) spojeni stejným údělem vykonaných činů. Jak by tedy duše s tělem mohla nebýt spojena i v trestu nebo odměně? To ti budiž odpovědí, že záhuba zde neznamená úplné zničení těla, ale jeho potrestání. Podobně jako člověk mrtvý hříchem, žije Bohu, tak lákadla těla hynou a tělo umírá svým vlastním žádostem, aby ožilo čistotě a ostatním dobrým skutkům.

96. A jaký vhodnější příklad si vezmeme než od matky? Totiž ta, z níž jsme vzati – země, se právě tehdy, když je obdělávána zdá být pustou. Nebo když vinař okopává zemi a odřezává větvičky. Je to podobně jako by někdo své duši dával lék. Nakonec je země znovu zobracena a pak je do ní zaseto semeno, které se zdá být nejvhodnější. Čím lépe je země poorána, tím lepší plody povstanou. A podobně je to s onou „záhubou našeho těla“. Čím větší je na naše tělo vyvíjen tlak, tím větší úrodu bude moci přinést duše.